

Тема: Виникнення українського козацтва та перших січей

Наприкінці 15 століття на українських землях виникає **козацтво** – явище, що стало яскравою сторінкою історії нашої країни. Мужній і хоробрий козак став символом України, її довготривалої боротьби за створення власної держави.

Перша згадка про козаків у писемних джерелах датована **1489** роком.

Слово **«козак»** тюркського походження і означає **«вільна людина»**.

На півдні України у 16-17ст. існувало так зване **Дике Поле** – територія, не заселена людьми. Це був великий масив вільних земель, що фактично не належав жодній державі.

Природні умови Дикого Поля були дуже сприятливими для життя і ведення господарства - там водилося багато диких звірів (дикі кабани, дикі коні, зубри, дикі кози, птиця), у річках водилося багато риби.

Жовтим кольором – територія Дикого
Поля

З часом у Дике Поле почали вирушати ватаги **уходників** (міщани, селяни, бояри) для того, щоб займатися степовими промислами (мисливством, рибальством, бджільництвом).

У Дике Поле **тікало багато селян**, які потерпали від нещадної експлуатації панів.

Уходники – люди, що вирушали на землі Дикого Поля з метою займатися господарством (мисливством, рибальством, бджільництвом).

Освоєння Дикого поля викликало протистояння з боку татар, які мали свої кочові стійбища на півдні Дикого поля. Між уходниками і татарами часто виникало збройне протистояння.

Згодом татари почали здійснювати набіги на південь Київського і Брацлавського воєводств. Оскільки держава не могла у повній мірі захистити місцеве населення від набігів, тому люди вимушені були самотійно чинити опір татарам.

*Із часом **уходників**, які вирушали до Дикого Поля, здійснювали походи проти татар або захищали від них власні оселі, **почали називати козаками**.*

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОЗАЦТВА

- 1. Необхідність оборони українських земель від нападів татар;***
- 2. Посилення соціального і національно-релігійного гноблення українців;***
- 3. Прагнення освоїти нові родючі землі Дикого Поля.***

З кінця 15ст. набіги татар на українські землі стали регулярними.

Щоб утриматися в Дикому Полі

- козаки почали будувати дерев'яні поселення – «городки», «остроги», «стани»
- з кінця 16ст. поселення почали обносити дерев'яними укріпленнями (частоколом) – «засіками». Поступово за ними закріпилася назва «Січ».

Січ -
укріплення

Перші Січі виникли у **Дніпровському Низі** – землях, розташованих з обох боків Дніпра за його порогами.

Дніпровські пороги - виходи гранітів та інших корінних гірських порід в руслі Дніпра між сучасними містами Дніпро і Запоріжжя.

Дніпровські пороги

Згодом козаки поступово освоїли Великий Луг – історична назва місцевості, велетенських річкових плавнів, що існували на лівому березі Дніпра (між річками Дніпро та Конка)

Плавні, зарослі листяним лісом, очеретом і рогозом мали площу понад 400 км². Вся ця місцевість належала Запорозькій Січі.

Великий Луг був затоплений водами Каховського водосховища у 1955–1957 роках, за винятком деяких ділянок

Великий Луг – величезні річкові плавні

На якій території селилися козаки:

- Дніпровський Низ – землі, розташовані з обох боків Дніпра за його порогами
- Великий Луг – історична назва місцевості, велетенських річкових плавнів, що існували на лівому березі Дніпра (між річками Дніпро та Конка)
- Запорожжя – землі в нижній течії Дніпра на південь від дніпровських

У 16ст. кількість козацтва у складі населення України поступово збільшувалася. Козацтво перетворювалося на окремий стан. Поширювалося **покозачення** – перехід представників різних верств українського суспільства до козацтва і його перетворення на окремий стан.

Низове козацтво – назва, що вживалася стосовно козаків-запорожців, які селилися в нижній течії Дніпра.

Покозачення – перехід представників різних верств українського суспільства до козацтва і його перетворення на окремий стан.

Низове козацтво – назва, що вживалася стосовно козаків-запорожців, які селилися в нижній течії Дніпра

**Князь Дмитро
Вишневецький (Байда)
(1516 -1563)- один із перших
відомих предводителів
козаків.**

Під його керівництвом на острові Мала Хортиця було збудовано замок-городок, який вважається попередником Запорізької Січі. Організовував походи проти татар, взяв приступом Очаків та фортецю Іслам-Кермень.

У 1563р. під час походу до Молдавії потрапив у полон і був відправлений до Стамбула.

Умови життя козаків, які склалися в степах «Дикого Поля», були суворими, вимагали фізичної витривалості, здатності переносити холод і спеку, негаразди воєнного життя. Жили козаки в саморобних куренях, сплетених з очерету та вкритих кінськими шкурами.

Одяг українських козаків

Одяг українських козаків був на початку досить простим :

- ▶ 1. Досить низька каракулева шапка з суконним верхом.
- ▶ 2. Опанча чи кобеняк (рід плаща) сіро-бурого кольору з грубого сукна.
- ▶ 3. Каптан з червоним вовняним поясом, за який запихали малу люльку і ніж.
- ▶ 4. Полотняні або суконні шаровари.
- ▶ 5. Юхтові чоботи.

Іжа: куліш, саламаха, тетеря, щерба – варені страви з пшона, житнього борошна й риби смажена дичина, риба.